

Ablaka Gergely

IRÁNI FOCITÖRTÉNETEK

Futball és politika az Iszlám Köztársaságban

Iránban a labdarúgás nem egyszerűen sport, hanem sokkal több annál: egyfelől részét képezi a politikai csatározásoknak, másfelől pedig leképeződése a szociológiai változásoknak. Megmutatja a társadalom és psziché komplexitását, valamint a forradalom után felnövő generáció szabadság utáni vágyakozását. Emellett pedig szemlélteti azt is, hogy a túlzott átpolitizáltság és ideologizáltság mennyire jelen van az iszlám köztársaságban, s a hétköznapokban. Jelen írás arra vállalkozik, hogy néhány „focitörténetbe” rendezve bemutassa az iráni labdarúgás politikai, társadalmi és kulturális hátterét és jellemvonásait.

Miről is szól az iráni foci?

Iránban a labdarúgás, majd száz esztendővel a megjelenését követően, népszerűbb, mint a hagyományos perzsa sport, a birkózás. De vajon minek köszönhető ez a népszerűség? Nos, talán leginkább annak, hogy az irániak számára a futball nem csupán sport, szórakozás avagy időtöltés, hanem sokkalta több annál, a modernség, az összetartozás, az egyenlőség vagy éppenséggel a szabadság szimbóluma, kifejeződése.

A labdarúgás már a kezdetek óta szorosan összefonódik a modernitás és tradicionálizmus közötti feszülő ideológiai vitával, mint ahogyan szerepet kap a kulturális nyitottság kontra nyugati befolyás kérdésében is. Iránban a futball nem egyszerűen játék, hanem az iráni nacionalizmus megnyilvánulási formája, a futballpálya pedig lényegében nem más, mint egy nemzetközi csatatér.

A labdarúgás népszerűségének és sikerességének eredményeként a játék igazi nemzeti ügynek számít a perzsa államban, alig akad határon innen és túl, aki ne követné figyelemmel a nemzeti tizenegy szereplését. A foci azonban nemcsak a nemzeti egységről tanúskodik, hanem a társadalmi változásokról is, miként a sport a városi kultúra integráns részét alkotja. Sokaknak a labdarúgás jelenti az elsődleges csoport- és identitásképző erőt, s egyben az önkifejezés és véleményalkotás szabad lehetőségét is. Az iszlám köztársaság szigorú és ideologizált rendszerében a labdajáték valóban a szabadságot jelképezi, hiszen a stadionok lelátóin lehetőség nyílik a szabályok megszegésére s az erős állami kontroll alól való kitörésre. Másoknak, a lakosság felét kitevő nőknek a labdarúgás még fontosabb, mivel az a társadalomban elfoglalt helyükről és szerepükről, az egyenlőségért folytatott küzdelmükről is szól. A foci és a politika mindig is összekapcsolódott: így a sah nacionalizmusában és az iszlám köztársaság populizmusában egyaránt kitüntetett szerepet játszott illetve játszik a labdarúgás.

A futball lényegében nem más, mint az iráni társadalom, politika és kultúra komplexitásának kifejeződése.¹

Egy kis iráni futballtörténelem

Iránba a futball a brit jelenlétnek köszönhetően jutott el majd egy évszázaddal ezelőtt, amikor Anglia kereskedelmi és politikai befolyást szerzett a perzsa államban. A labdarúgás elterjedését és fejlődését ezt követően alapvetően három közvetítőcsatorna segítette: egyrészt a misszionárius iskolák, ahol a tanmenet részeként oktatták a labdajátékot, másrészt az olajiparban dolgozó munkások, akik szabadidejükben a játékkal mulatták az időt, harmadrészt a katonaság, amely a fizikai felkészítés és csapatépítés során űzte a sportot.² A labdarúgás nyugati művészetként, sőt mi több, a modernség jelképként érkezett meg Iránba, s került szembe az országot és társadalmat átható tradicionalizmussal. A politikai vezetők a mechanikus szolidaritás miatt csodálták, a síita egyházfők viszont idegensége miatt élesen támadták a játékot.

A futball már megjelenését követően összefonódott a politikával. Reza sah a modernitás szimbólumának tekintette, s mint a csapatszellem és erkölcsösség erősítőjét igyekezett felhasználni országegyesítő és intézményépítő munkásságában. Uralma alatt azonban mindvégig a tradíciók ellenállásába ütközött, és az államilag-katonailag támogatott sport csupán az elitek kiváltsága maradt. A futball fejlődése, igazi tömegsporttá válása az ifjabbik Reza alatt indult útnak: ekkor szerveződött meg az első modern bajnokság, a hivatalos futballszövetség, és Irán ekkor lett tagja a FIFA-nak is. Mohamed Reza apjával ellentétben a játékban már nemcsak a nevelés eszközét látta, hanem igyekezett a futballt nacionalista rendszerének és külpolitikai ambícióinak alátámasztására is felhasználni (lásd az Izrael felett aratott 1968-as sikert).³

Az 1979-es iszlám forradalmat, még inkább az iraki háború kirobbanását követően úgy tűnt, hogy az iráni labdarúgásnak befellegzett: a bajnokságot feloszlatták, a futballpályákból pedig imahelyek vagy éppen legelők lettek. A forradalmi rendszer puritanizmusa azonban nem sokáig tartott, és a futball hamar visszatért a kényszerpihenőről. A vezetés látván, hogy a labdajáték mekkora társadalmi népszerűségnek örvend (a fiatalok inkább mentek meccsre, mint a mecsetbe), igyekezett a sportot propagandaeszközként felhasználni. A csapatok mind állami irányítás alá kerültek, többségüket pedig az előző rendszerrel való szakítás jegyében átnevezték. Az iszlám köztársaság ideologizáltsága a futballpályán is megjelent, ezután a számokat és a neveket perzsául kellett írni, a nemzeti kupát pedig átkeresztelték Jeruzsálem-kupára.⁴

Az iráni labdarúgás történelmében a következő fordulatot, vagy ha úgy tetszik: forradalmi változást az 1997-es esztendő hozta: Irán, története során (1978 után) másod-

¹ Lásd a *Labdarúgás iráni módra* című filmet (Maziar Bahari: *Football, Iranian Style*, Off-Centre Productions, 2001).

² Houchang E. CHEHABI: *A Political History of Football in Iran*, *Iranian Studies* 35/4. (2002), 374–379.

³ *Uo.*, 385–386.

⁴ *Uo.*, 389–391.

szor szerzett jogot arra, hogy a világ legrangosabb futballtornáján, a világbajnokságon részt vegyen. A kvalifikációs sikert követően pedig valóságos futball-láz lett úrrá az iszlám köztársaságon, a nagy ünneplés közepette számos addig tabunak számító kérdés került felszínre, illetve dőlt meg. A nemzeti diadal utat adott az addig mélyen szunnyadó érzelmeknek, és a falak közé zárt magánélet kitódult a közterületekre. A futball politikai tartalommal telítődött, s egyszerre szólt az alternatív életformák iránti vágyakról, a kulturális nyitottság kérdéséről, a nők társadalomban betöltött szerepéről, az országnak a nemzetközi rendszerben elfoglalt helyéről, valamint a határokon átívelő perzsa nemzeti egységről.⁵

Iránban a futball igazi sikertörténetnek számít, mivel a kezdeti viszontagságok s a folyamatos egyházi kritikák és politikai intrikák ellenére irániak millióit volt képes meghódítani. 1998-ban Teherán rendezte a birkózó-világbajnokságot, ám az mégsem vonzott annyi érdeklődőt, mint amennyit az éppen akkor zajló labdarúgó-világbajnokság. Mindezt látva bátran állíthatjuk, hogy a labdarúgás valóban legyőzte a hagyományos nemzeti sportot. A futball népszerűségének hátterében pedig most is, akárcsak a sah idejében, a társadalmi változások állnak: amíg a Pahlavi-korszakban a labdarúgás az urbanizáció hatására városokba vándorló munkásoknak jelentett egyfajta kollektív identitást, addig manapság, az iszlám köztársaságban a foci a megfiatalodott és szekularizálódott lakosságnak kínál egyfajta szabadabb életformát.⁶

Vörösek kontra kékek

Azt, hogy az iszlám köztársaságban a labdarúgás nem egyszerűen sport, hanem valódi megszállottság, talán a „teheráni derbi” néven elhíresült rangadó, a két fővárosi szupercsapat, a vörösek (Persepolis) és a kékek (Esteghlal [Függetlenség]) összecsapása bizonyítja a leginkább.

Az évente kétszer megrendezett teheráni küzdelem (amelyeket a nagy érdeklődés miatt olykor vidéki nagyvárosokban tartanak) az egyik legnagyobb ázsiai rangadónak számít, amelyet csak olyan híres párharcokhoz lehet hasonlítani, mint a Real Madrid és az FC Barcelona vagy az Internazionale és az AC Milan versengése.⁷ A mérkőzés napján szinte megáll az élet az iráni fővárosban, s mindenki vörösbe vagy kékbe öltözve a stadion felé veszi az irányt. A focidrukkerek lelkesedése ilyenkor óriási: órákig állnak sorban a jegyért, majd a bejutásért, s közben rendületlenül kampányolnak választott csapatuk és színük mellett, a játékot követően pedig az eredménytől függően a város utcáin éjszakába nyúlóan ünnepelnek vagy éppenséggel törnek-zúznak.

⁵ Cristian BROMBERGER: *Sport as Touchstone for Social Change. A Third Half for Iranian Football*, Le Monde Diplomatique 1998. április 11. (<http://mondediplo.com/1998/04/04iran>).

⁶ Houchang E. CHEHABI: *The Politics of Football in Iran*, Soccer & Society 7/2–3. (2006), 233–261.

⁷ Yosoof FARAH: *Persepolis-Esteghlal: The Day of the Sorkhabi Derby*, The Bleacher Report 2009. január 11. (<http://bleacherreport.com/articles/115163-persepolis-esteghlal-the-day-of-the-sorkhabi-derby>).

Sokaknak a rangadó kétségkívül sokkalta fontosabb esemény az évben, mint a perzsa újév vagy Ali imám születésnapja. Mindez nem is csoda, ha azt tekintjük, hogy az urbanizálódott és megfiatalodott iráni lakosság jelentős hányadának az erőteljes állami kontroll és szigorú szabályok között a valamely sportklubhoz tartozás jelenti az egyik legfőbb identitásképző erőt illetve önkifejezési eszközt.⁸ Arról nem is beszélve, hogy a stadionokba áramló huszonevesek a meccs 90 percére megszabadulhatnak minden családi és állami ellenőrzés alól, s ekkor felszínre törhetnek az elfojtott emóciók, s szó szerint kitombolhatják magukat. Éppen ezért nem meglepő, hogy a futballpályán is parázs a hangulat, az éles szembenállás és a sok botrány miatt a derbin ma már csak külföldi bíró fújhatja a sípot.

A vörösök és a kékek rivalizálása nem egyszerűen szimpátia kérdése, hanem komoly tradíciókon illetve társadalmi, politikai és gazdasági különbségeken alapuló szembenállás, amelynek gyökerei igencsak messzire nyúlnak vissza. Mindkét klub a sah rendszerében született, s míg a kékek (akkoriban Tadzs [Korona] néven) a rendszer pillérét alkották és erősen kötődtek a hadsereghez, addig a vörösök a „doktorok és mérnökök” csapataként az értelmiséget képviselték.⁹ A forradalmat követően a klubok állami irányítás alá kerültek, s ezáltal elhalványult a politikai szembenállás, ám a Perszopolisz nyugati orientációja (az angol taktika követése), valamint reformpárti rajongótábora (például Mohammad Khatemi ex-elnök) miatt még mindig a rendszer egyfajta ellenzékének számít.

S ha már a társadalmi engedetlenségről van szó, mindenképpen említést érdemel az, hogy a forradalmat követően átnevezett klubot (Piruzi [Győzelem]) mind a mai napig Perszopolisznak hívják a szurkolók. Ez is mutatja, hogy az iszlám köztársaságban a futball valójában a deviáns viselkedés egyik lehetséges színtere. A lelátókon transzba esett fiatalok csüngnek, akik közül némelyek táncra perdülnek örömeikben, a nagy többség pedig káromkodik a kihagyott helyzeteknél s a bírói tévedéseknél. A futballjátékosok nyugati mintára vágott hajkoronájukkal és öltözködésükkel szintén feszegetik a rendszer határait.¹⁰ Különösen igaz ez, ha azt nézzük, hogy a szurkolóknak a játékosok olyanok, mint az igazi hősök, akik adott esetben a propagandaképekről letekintő forradalmi vezetőknél is népszerűbbek.

A futball népszerűsége a mai Iránban többek között abban rejlik, hogy egyfajta alternatív életmódot és önkifejezési lehetőségét jelent, no meg persze abban, hogy a mérkőzések alkalmával át lehet hágni a hétköznapi életben érvényesülő konvenciókat. Ahogyan egy, a stadionba tartó öregúr mondta: „csakis a káromkodás miatt érdemes focimeccsre menni”.

⁸ Amir MOMENI: *Bigger than Nowruz. Sports and Politics in Iran*, Tehran Bureau Frontline 2009. április 5. (www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2009/04/bigger-than-nowruz.html).

⁹ CHEHABI: *A Political History of Football in Iran*, 386–387.

¹⁰ Roxana SABERI: *Iran Restricts Footballers' Style*, BBC News 2005. október 21. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4330048.stm).

Nők a pályán és a lelátókon

Iránban a labdarúgás részét, vagy ha úgy tetszik, leképeződését jelenti a társadalmi változásoknak és törekvéseknek. Mindezt mi sem mutatja jobban, mint a futball és a nők igencsak érdekes kapcsolata.

Az 1979-es forradalmat követően a hölgyeket mint nemkívánatos személyeket száműzték a futball-lelátókról. A labdarúgás népszerűvé válásával azonban az iszlám köztársaságban több alkalommal is napirendre került a tiltás feloldásának kérdése (így például az 1994-es ázsiai ifjúsági játékok vagy az 1998-as franciaországi világbajnokság kapcsán), de a vallási vezetés mind a mai napig mereven elzárkózik a stadionkapuk megnyitásától. Az indokok immáron három évtizede ugyanazok: egyfelől hogy az iszlám tanításaival ellenkezik a másik nem testének (húsának) fedetlen látványa (hiszen az tisztátalan vágyakat ébreszthet a szemlélődőben); másfelől pedig hogy a futballszurkoló férfiak kezelhetetlenek, hangos kiabálásuk és káromkodásuk nem a női füleknek való.¹¹

Így paradox módon az iráni lakosság fele kiszorul a Szabadság közel 100 ezer fős stadionjából (így hívják a fővárosi futballszentélyt). A nőknek pedig nincs más választásuk, mint televízión követni a mérkőzéseket. Csakhogy, mint Iránban megannyiszor, a talpraesett és elmés ifjúság ez esetben is megtalálja annak a módját, hogy a szigorú ellenőrzések ellenére is bejussanak a mérkőzésre. Ha kell, álruhát öltenek, s levágják a hajukat, vagy egyéb trükkökhöz folyamodnak (így például katonának vagy vaknak öltöznek) annak érdekében, hogy élőben láthassák kedvenceiket, s hogy átérezhessék a stadion kínálta szabadságot.¹² A fiatal lányok esetében a futball iránti rajongás és kockázatvállalás nem másról, mint a szabadabb, alternatív életforma utáni erőteljes vágyakozásról árulkodik.

A diszkrimináció, valamint a háttérben zajló társadalmi változások (demográfiai robbanás és kulturális nyitás) eredményeként a mérkőzések látogatásának kérdése idővel egyre inkább összefonódott a nők jogaiért küzdő társadalmi mozgalommal. Az öntudatosabbá váló hölgyek a stadionból való kitiltást a szabadságjogaik korlátozásaként kezdték megélni, s egyre többször emelték fel a szavukat, s tették fel ironikusan a kérdést: miért nekik kell bűnhődniük azért, mert a férfiak nem tudnak viselkedni? A nemzeti válogatott 1997-es, selejtezőkön elért sikerét követően aztán szó szerint ledőltek a tabuk, amikor a lelkes női szurkolók a kordonokon áttörve bevették az ünneplő stadiont.¹³ A kapuk ugyan ezután is zárva maradtak, de a következő évben útnak indulhatott az első női futball-bajnokság.

A focimánia a tiltás és korlátozás ellenére, vagy éppen annak hatására az iráni nők körében is elterjedt. Manapság már nemcsak a fiúk, hanem a lányok is sorban állnak a sztárjátékosok aláírásaiért, s körükben is igen sok már a rajongói klub. De ami ennél is fontosabb, hogy évről évre egyre többen csatlakoznak valamelyik női futballcsapathoz,

¹¹ Frances HARRISON: *Iran Clergy Angry over Women Fans*, BBC News 2006. április 26. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4947508.stm).

¹² Lásd a *Pályán kívül* című filmet (Jafar Panahi: *Offside*, Sony Pictures Classics, 2006).

¹³ CHEHABI: *A Political History of Football in Iran*, 397.

hogy ott élhessék ki a labdajáték iránti vonzalmaikat és vágyálmaikat. Az iráni női foci azonban több sebből is vérzik: így a folyamatos ideológiai gyanakvás mellett kevés a sportra fordított pénz, kevés a használható futballpálya s kevés a szakértelem is. A túlzott ideológiai merevség ráadásul könnyen alááshatja a sikerességet, mint ahogyan azt a *hidzsáb* (fejkendő) körüli nemzetközi huzavona kapcsán is láthattuk (Teherán makacsságának eredményeként a sikert sikerre halmozó női focicsapat majdnem lemaradt a 2010-es ázsiai játékokról).¹⁴

A női foci megjelenése s népszerűvé válása annak köszönhető, hogy az a nők számára nemcsak az önkifejezés lehetőségét, hanem a jogegyenlőségért folytatott harc egyik meghatározó színterét is adja, miközben a futball remekül tükrözi azt is, hogy a nők egyre aktívabbá váltak, s ma már számos, az iszlám által eredetileg férfiasnak tartott szerepre vágyakoznak.

Futballpálya mint külpolitikai csatatér

Az irániaknak a labdarúgás egyfelől egyet jelent a nemzeti egységgel és büszkeséggel, s olyan összekötő kapcsot képez, amely minden társadalmi törésvonalat áthidal, másfelől pedig tükröképét adja az iráni pszichének, így például annak, hogy miként is látják magukat a Közel-Keleten s a tágabb világban.

Az 1998-as világbajnoki kijutás történelmi pillanat volt, amit az ország apraja-nagyja a politikai, társadalmi és gazdasági különbségeket félretéve, közösen ünnepelt. De még ennél is fontosabb volt, hogy a forradalom óta először valódi, a határokon átívelő egység született, amennyiben a focisiker összekovácsolta az emigrációban és odahaza élő irániakat.¹⁵ A nacionalizmus diadala volt ez: egyfelől az iráni diaszpórában élők ezt követően egyre inkább felvállalták származásukat (mindezt az Európába szerződő játékosok csak tovább erősítették), másfelől pedig egyértelművé vált, hogy az irániak a futballt mint kollektív cselekvést inkább tartják a nemzeti szellem és karakterisztika megtestesülésének, mint a hagyományos egyéni sportokat. A labdarúgás egyértelműen a nemzeti összetartozás jelképe lett.

A labdarúgás azonban nemcsak az iráni nemzeti egységet szimbolizálta, hanem az ország nemzetközi újraintegrálódását is. Irán a forradalom óta először vehetett részt a világbajnokságon, s a viszontagságos utat, amelyet a nemzeti tizenegy a selejtezők során bejárt (17 meccset játszottak, s utolsóként jutottak ki), sokan az iszlám köztársaság nemzetközi porondra való visszatérésének rögzös ösvényéhez hasonlították.¹⁶ A nemzetközi nyitás kontra bezárkózás vitában a másik nagy fordulatot ekkor az jelentette, hogy a világbajnokságra való felkészülés közepette az iráni futbalszövetség történelme során először nem iráni, hanem (előbb a brazil Valdeir Vieira, majd a horvát Tomislav Ivic sze-

¹⁴ *Fifa Allows Iran Girl Footballers to Cover Their Heads*, BBC News 2010. május 3. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8658243.stm>).

¹⁵ Lásd *Labdarúgás iráni módra*.

¹⁶ BROMBERGER: *I. m.*

mélyében) külföldi edzõt kért fel a nemzeti tizenegy vezetésére.¹⁷ Az iszlám köztársaság nemzetközi sikere egybeesett a vezetés külpolitikai és kulturális nyitásával, majd annak egyik fő motorjává lett (lásd: amerikai–iráni birkózó-diplomácia).

Az iráni foci átpolitizáltságát jól szemléltették az 1998-as világbajnoki csoportmérkőzések, mivel azok nem csupán a játékról szóltak, hanem az iszlám köztársaság külpolitikájának egyfajta megnyilvánulását is adták. Irán a sors furcsa fintorának köszönhetően az Egyesült Államok csapatával került össze, amely mérkőzés egyfelől az amerikai–iráni kapcsolatok normalizálásáról (a mérkőzés napját hivatalosan a „Fair Play” napjává nyilvánították), másfelől pedig a régi sérelmek előretöréséről szólt (a keményvonalasok a 2:1-es győzelmet odahaza a Nagy Sátán felett aratott diadalként értékelték). De nemcsak az amerikaiak elleni meccs telítődött politikával és ideológiával, hanem a másik kettő is: így a Németország elleni fellépést beárnyékolta az az 1997-es berlini bírósági döntés, amely Iránt a terrorizmus támogatásával vádolta meg, a Jugoszláviával vívott összecsapásra pedig a bosnyák népiirtás árnyéka vetült.¹⁸

Iránban a futball a kezdetektől összefonódott a külpolitikai törekvésekkel, a regionális rivalizálás pedig, akárcsak a sah rendszerében, most is szerepet kap a labdarúgó-mérkőzéseken. Noha az Irakkal folytatott háború már régen véget ért, a szomszédos arab ország ellen vívott összecsapások mégis mind a mai napig politikai jelentőséggel és többletjelentéssel bírnak, azokat egyértelműen áthatja a konfliktusos múlt. A háborús veteránok között ilyenkor sokan vannak, akik úgy vélik, hogy „most a sportolókön van a sor, hogy megvívják a csatát”.¹⁹ Az iraki–iráni derbihez hasonló intenzitású és fontosságú a Szaúd-Arábia elleni mérkőzés is, amit a két ország közötti vallási, ideológiai, valamint regionális hatalmi versengés táplál. Miként mondják: „inkább veszítünk 6:0-ra Korea [a másik nagy rivális] ellen, mintsem hogy döntetlent játszunk a szaúdiakkal”.²⁰

Az iszlám köztársaságban a labdarúgás a nemzeti karakterológia fontos elemének, a társadalmi vágyak és sérelmek kollektív megjelenésének, valamint a külpolitika lényeges megnyilvánulási formájának, vagy ha úgy tetszik, visszatükröződésének számít.

Ahmadinezsád elnök pályára lép

Azt, hogy a futball és a politika kéz a kézben jár az iszlám köztársaságban, aligha lehet vitatni. Különösen így van ez, ha a jelenlegi elnök, Mahmud Ahmadinezsád nemzeti válogatott mezben való tündöklésére, vagy éppen a vitatott választási győzelme ellen tiltakozó játékosok ügyére gondolunk.

A mai Iránban minden sport, így a labdarúgás is kormányzati ügynek számít. A klubok, mint egykoron Kelet-Európában, szinte mind állami tulajdonban vannak (így pél-

¹⁷ CHEHABI: *A Political History of Football in Iran*, 397–398.

¹⁸ CHEHABI: *The Politics of Football in Iran*, 252–253.

¹⁹ Lásd *Labdarúgás iráni módra*.

²⁰ MOMENI: *I.m.*

dául a rendőrséghez, a hadsereghez vagy valamely minisztériumhoz tartoznak). A labdarúgással foglalkozó intézmények vezetőit, akárcsak a sah idejében, most sem választják, hanem politikai lojalitásuk alapján nevezik ki. A futball átpolitizáltságát pedig mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az időről időre a választások témájává illetve eszközévé lett. A labdarúgás először 1997-ben, a reformpárti Khatemi választási kampányában jelent meg, a kulturális nyitás és erkölcsi enyhülés jegyében, s hozott sikert a birkózást preferáló konzervatív jelölttel szemben.²¹ A 2005-ös kampányban pedig Ahmadinezsád igyekezett megnyerni a választókat mint a „focista elnök”.

Ahadinezsád különösen szoros viszonyt ápol a labdajátékkal, amelyet nemcsak csodál (igyekszik a nemzeti válogatott valamennyi mérkőzésére kilátogatni), hanem ha ideje engedi, maga is előszeretettel űz. S valóban, a futball remekül illeszkedik az elnök jelleméhez, de még inkább populista politikájához: a focisikerek fokozzák a nemzeti összetartozást, erősítik az erkölcsösséget, valamint kifejezik a nacionalista érzelmeket és törekvéseket, illetve lehetőséget teremtenek a tömegek mobilizálására is. A labdarúgást azonban a propagandatevékenység mellett a politikai napirend és tematika befolyásolására is fel lehet használni, mint ahogyan ezt az elnök több ízben meg is tette már. Így például a nők stadionlátogatására vonatkozó tiltás feloldásának javaslatával aligha az egyenjogúsítás előmozdítása miatt állt elő, hanem a nemzetközi figyelemnek az iráni nukleáris ügyekről történő elterelése okán.²²

A futballt az iráni vezetés mindig is igyekezett felhasználni politikai céljainak elérése érdekében, a játék azonban legalább ennyire, manapság pedig különösen a forradalmi rendszer kritizálásának eszköze és színtere lett. Iránban a fájdalmas focivereségek a politikai és társadalmi problémákhoz társulva már nem egyszer eredményeztek utcai megmozdulásokat. Így például 2001-ben a világbajnoki selejtezők során Bahreintől elszenvedett váratlan vereség utáni csalódottság, a fiatalság frusztrációjával és a megélhetési nehézségekkel karöltve komoly politikai tiltakozássá terebélyesedett. De még ennél is beszédesebb az a tavalyi eset, amikor a Korea elleni mérkőzésen a nemzeti válogatott több tagja is zöld szalagot viselt, hogy így fejezze ki szolidaritását az elnökválasztás végeredményét megkérdőjelező tüntetőkkel.²³

2005-ben, amikor Ahmadinezsádot megválasztották, nem sokakat érdekelt az elnök személye, mert mint mondták: „mit számít, hogy ki lesz az elnök, a lényeg, hogy megyünk a világbajnokságra”. Manapság azonban Ahmadinezsád elnökségét már igencsak negatívan ítélik meg, sokan úgy vélekednek, hogy az elnök az ország gazdasága s külpolitikai megítélése mellett a labdarúgást is tönkretette. Egyesek pedig egészen odáig mennek, hogy az elnöki jelenlétet okolják a futballfiaskók kapcsán. Szó ami szó, az elmúlt évek politikája, Ahmadinezsád túlzott aktivizmusa komoly károkat okozott az iráni labdarúgásnak: a politikai kinevezések eredményeként a szakértelem eltűnt a futballpályák-

²¹ CHEHABI: *A Political History of Football in Iran*, 396.

²² Ziba MIR-HOSSEINI: *Is Time on Iranian Women Protesters' Side?*, Middle East Report Online 2006. június 16. (www.merip.org/mero/mero061606.html).

²³ *Iran Players Don Protest Colours*, BBC News 2009. június 17. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8105768.stm).

ról, az országot pedig a sport túlzott átpolitizáltsága miatt 2006-ban, ha rövid időre is, de kizárták a nemzetközi futbalszövetségből.²⁴

Az iszlám köztársaság fennállásának három évtizede alatt igyekezett a társadalmi interakciók minden formáját kontrollálni, éppen ezért nem meglepő, hogy Iránban a futball is erőteljesen átpolitizálódott. A játék azonban nemcsak a vezetés politikai eszköze lett, hanem a pártok és gyülekezési helyek hiányában a futballpálya sok tekintetben politikai fórummá is vált.

A futballban is reformok szükségeltetnek

Az iráni labdarúgás fennállása alatt komoly sikereket ért el, ám jelenlegi helyzete csep-
pet sem biztató. A futball problémái pedig lényegében ugyanazok, mint magának az iszlám köztársaság rendszerének.

A forradalmi ideológiának tulajdonított jelentőség, valamint a politikai lojalitás túlzott fontossága miatt hiányzik az igazi verseny és a szakértelem. A futbalszövetség jelenlegi elnökének például sem sport-, sem pedig diplomáciai tapasztalata nincsen, de hiányoznak a játékosokat továbbképző sportkomplexumok, illetve nemzetközi megméretetések is. A politikai csatározások alól a futball sem mentesül, ami (mint az edzőváltások kapcsán látható volt) szintén rontja az eredményességet. A túlzott állami dominancia és gazdasági félretervezések miatt, akárcsak az államháztartás, a labdarúgás is pénzügyi gondokkal küzd, még mindig kevés a használható focipálya, az infrastruktúra pedig rendkívül hiányos. A párhuzamok sora azonban itt még nem ér véget: az iszlám köztársaság rendszerét kihívások elé állító társadalmi problémák a futballpályán is megjelennek, a lakosság felét adó nők szintén elkezdtek művelni a játékot, ám lehetőségeik igen korlátozottak maradtak. Végezetül, mint ahogyan az iszlám köztársaság a nukleáris ügy kapcsán, úgy az iráni labdarúgás is birkózik a nemzetközi közösséggel, legyen szó az elnökségi kinevezésekről vagy éppen a női futballfelszerelésről.

Ahogyan az egyik legnagyobb iráni focilegenda, Ali Parvin fogalmazott: „az iráni labdarúgás jövőtlen, s gyökeres reformokra van szüksége”. Akárcsak magának az iszlám köztársaságnak – tehetnének hozzá.

²⁴ Afshin DASTAFSHAN: *FIFA's Suspension of Iran Football Federation. A New Beginning?*, Persian Mirror 2006. november 22. (www.persianmirror.com).

Szuhay Gergely: *Boulevard du Temple*

Szuhay Gergely: *Azúr kirakat*